

ПРЕВЕНТИВНІ ПОЛІЦЕЙСЬКІ ЗАХОДИ У СИСТЕМІ ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ДІТЬМИ

PREVENTIVE POLICE MEASURES IN THE SYSTEM OF LEGAL REMEDIES TO PREVENT OFFENSES COMMITTED BY CHILDREN

Капуляк В.П., аспірант кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена дослідженню сутності превентивних поліцейських заходів у системі правових засобів запобігання правопорушенням, які вчиняються дітьми, зокрема всієї сукупності поліцейських заходів, та особливостей їх застосування.

Охарактеризовано природу поліцейських заходів з урахуванням міжнародних і національних нормативно-правових джерел та напрацювань науковців. Надано визначення термінам законність, необхідність, пропорційність та ефективність в якості основних ознак поліцейських заходів з огляду їх на лексичне та юридичне значення.

Превентивний поліцейський захід витлумачений як певна поведінка поліцейських, що має превентивний характер та спрямована на обмеження прав та свобод людини і застосовується ними відповідно до закону з метою забезпечення виконання покладених на поліцію завдань. Превентивні поліцейські заходи поєднані з примусовими поліцейськими заходами також такими рисами як спрямованість та мета, хоча й мають зовсім різний механізм впливу на відповідних осіб.

Серед характерних рис превентивних поліцейських заходів виділено: здатність до регулювання відповідних суспільних відносин за допомогою адміністративно-правових норм і наявність профілактичного характеру впливу на їх учасників; їх ототожнення з категоріями профілактики, запобігання та попередження; прояв адміністративно-попереджувальної природи їх сутності; профілактичний, інформативний, виховний характер, спрямування на захист сукупності публічних та приватних інтересів; опосередковане здійснення роз'яснювально-превентивною діяльністю.

В частині застосування превентивних поліцейських заходів щодо дитини виокремлено їх види, які в силу природи правового статусу даної особи і правового режиму відповідних прав та свобод, що обмежуються подібними заходами, застосованими бути не можуть або можуть, але з певними особливостями.

Охарактеризовано специфіку поліцейського піклування як засобу до забезпечення захисту інтересів осіб, які в силу вікових чи фізіологічних особливостей не здатні належним чином реалізувати свої права та охоронювані інтереси й потребують захисту від негативного впливу явищ соціальної та іншої природи, а також колом осіб, до яких він застосовується, серед яких діти займають питому вагу від загального числа.

Ключові слова: поліцейський захід, превенція, превентивний поліцейський захід, дитина, поліцейське піклування, правовий статус, правовий режим.

The article is devoted to the study of the essence of preventive police measures in the system of legal means of preventing offenses committed by children, in particular the entire set of police measures, and the peculiarities of their application.

The nature of police measures is characterized, taking into account international and national legal sources and the work of scientists. The terms legality, necessity, proportionality and efficiency are defined as the main features of police measures in view of their lexical and legal meaning.

A preventive police measure is interpreted as a certain behavior of police officers, which has a preventive nature and is aimed at limiting human rights and freedoms and is applied by them in accordance with the law in order to ensure the fulfillment of the tasks assigned to the police. Preventive police measures are combined with coercive police measures also in such features as direction and purpose, although they have a completely different mechanism of influence on the relevant persons.

Among the characteristic features of preventive police measures, the following are highlighted: the ability to regulate relevant social relations with the help of administrative and legal norms and the presence of a preventive effect on their participants; their identification with the categories of prevention, prevention and prevention; manifestation of the administrative and warning nature of their essence; preventive, informative, educational character, aimed at protecting a set of public and private interests; mediated implementation of explanatory and preventive activities.

As for the application of preventive police measures against the child, their types are distinguished, which due to the nature of the legal status of this person and the legal regime of the relevant rights and freedoms, which are limited by such measures, cannot be applied or can be applied, but with certain features.

The specifics of police care as a means of ensuring the protection of the interests of persons who, due to age or physiological characteristics, are unable to properly exercise their rights and protected interests and need protection from the negative impact of social and other phenomena, as well as the circle of persons to whom it is applied, among whom children occupy a specific weight from the total number.

Key words: police measure, prevention, preventive police measure, child, police custody, legal status, legal regime.

Актуальність дослідження. Майбутнє будь-якого суспільства ґрунтується на вихованні нового покоління людей – дітей. Разом з тим, діти є найбільш вразливим прошарком населення, що більше інших верств підлягає впливу негативних соціальних явищ. Приєднання України до кола цивілізованих країн посередництвом підписання низки міжнародних нормативних актів покладає на неї коло зобов'язань у сфері дотримання прав дитини. В числі таких безпосередньо загальна декларація прав людини, Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, Конвенція ООН про права дитини, Європейська конвенція про здійснення прав дітей, Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей тощо. Останні віднайшли втілення у приписах вітчизня-

ного законодавства, як-то: Закони України «Про охорону дитинства», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про освіту», «Про медіа», «Про основні засади молодіжної політики», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про Національну поліцію», Цивільний кодекс України, Сімейний кодекс України, Кодекс про адміністративні правопорушення України, Кримінальний кодекс України.

Як міжнародне, так і національне законодавство містить норми різного характеру та спрямованості у зазначеній сфері, посеред яких окреме місце приділяється забезпеченню здійснення превентивних заходів із запобігання правопорушенням, вчиненим дітьми. Такий підхід

в цілому підтверджує усталене твердження, згідно якого легше запобігти будь-якій аморальній поведінці, у тому числі правопорушенню, ніж вчиняти заходи з його виявлення та розслідування. Висловлене відповідним чином відображене й у правозастосовній практиці. Так, згідно звітних даних роботи одного з чільних правоохоронних органів, Національної поліції України, відомо, що з метою попередження подібних правопорушень у 2020 році зазначеним органом вчинені як загально-, так і спеціально-профілактичні заходи. Де перші охоплюють все населення, у тому числі й дітей, на прикладі запровадження масштабного проєкту CUSTODY RECORDS, а друга група включає ті, що мають застосування саме щодо дітей, на прикладі розроблення спеціальних програм за участі органів місцевого самоврядування, державних органів та громадських інституцій з метою формування безпечного до дітей суспільного середовища, проведення функціональних заходів підрозділами поліції загальної компетенції або ж підрозділами ювенальної превенції в межах поліцейської діяльності [1].

З огляду на зазначене місце превентивних поліцейських заходів в якості спеціального функціоналу, який застосовується підрозділами поліції, у структурі системи правових засобів запобігання правопорушенням, що вчиняються дітьми, є доволі значимим, що потребує дослідження в рамках цієї роботи.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Система правових засобів запобігання правопорушенням, що вчиняються дітьми, є досить складною множиною процедур та інструментів, які пов'язані між собою механізмом правового регулювання всієї профілактичної роботи із запобігання такого роду правопорушенням. Функціонал превентивних поліцейських заходів у числі останніх має неабияке значення, але самостійно існувати не може. Через це більшість досліджень, які на сьогодні наявні у даній сфері відзначаються взаємопов'язаністю всіх елементів зазначеної системи з виділенням характерних для них як загальних, так спеціальних рис.

Так, в числі робіт, які приділяють увагу іншим заходам профілактики правопорушень, вчинених дітьми, необхідно відзначити: І. Бандурко (протиція бездоглядності та безпритульності) [2], М. Фіалка (профілактика таких правопорушень на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях) [3], Н. Туза (визначення негативного впливу сім'ї, криміногенних та психологічних чинників як соціально-психологічних детермінант формування особистості неповнолітнього злочинця) [4], Ю. Заросинського (окреслення правової основи діяльності суб'єктів із запобігання злочинам, що вчиняються дітьми) [5].

Дослідження превентивних поліцейських заходів охоплюють роботи: І. Костенка та К. Білоусової (вивчення природи та особливостей застосування поліцейських заходів) [6], В. Чумака (дослідження сутності превентивних поліцейських заходів у порівняльно-правовій площині) [7], О. Тьорло та Н. Туза (щодо тактики проведення опитування неповнолітніх осіб) [8], О. Ярошака та П. Луценка (в частині особливостей проведення поверхневої перевірки затриманого у порівнянні з особистим оглядом та зовнішнім обшуком особи) [9], Д. Савчука (аналіз адміністративно-попереджувального аспекту діяльності поліції із застосуванням превентивних заходів) [10], К. Пісоцької (щодо особливостей застосування превентивних поліцейських заходів підрозділами ювенальної превенції) [11].

Висловлені у перерахованих наукових роботах міркування залишили відповідний відбиток у вивченні та визначенні сутності превентивних поліцейських заходів у системі правових засобів запобігання правопорушенням, які вчиняються дітьми, що створює передумови до подальшого вивчення цього питання вже в межах даного дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є вивчення сутності превентивних поліцейських заходів у системі правових засобів запобігання правопорушенням, які вчиняються дітьми, зокрема всієї сукупності поліцейських заходів, та особливостей їх застосування.

Виклад основних положень. Аналіз змісту Закону України «Про Національну поліцію» свідчить про неодноразове використання у його нормах терміну «превентивна діяльність», яка ув'язана з профілактичною діяльністю, що спрямована на запобігання вчиненню правопорушень, а також згідно ст. 23 цього нормативно-правового акту є одним із пріоритетних її завдань. При цьому, превентивний поліцейський захід у змісті розділу V даного закону має бути витлумаченим саме як певна поведінка поліцейських, що має превентивний характер та спрямована на обмеження прав та свобод людини і застосовується ними відповідно до закону з метою забезпечення виконання покладених на поліцію завдань. До того ж превентивні поліцейські заходи поєднані з примусовими поліцейськими заходами такими рисами як спрямованість та мета, хоча й мають зовсім різний механізм впливу на відповідних осіб. Більше того, нормами вказаного закону припускається розширення переліку поліцейських заходів, що виходить за межі наведених груп. Де пріоритетним все ж таки є визначення сутності та механізму застосування поліцейських заходів, навіть не перерахованих у профільному законодавчому акті, яким є Закон України «Про Національну поліцію», безпосередньо у іншому законі, що прямо узгоджується зі змістом ст. 64 Конституції України, яка передбачає обмеження прав та свобод людини і громадянина, у тому числі здійсненням поліцейських заходів, лише у конституційних нормах чи нормах законодавства, прийнятих у відповідності до конституційних приписів.

Окрім наведених, ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію» до спільних ознак охарактеризованих поліцейських заходів відносить також законність, необхідність, пропорційність та ефективність, що детермінується з сутністю необхідних та достатніх вимог до реалізації змісту публічної правосуб'єктності відповідного підрозділу поліції та його посадової особи. Лексичне розуміння терміну «законність» охоплюється змістом відповідності закону або ґрунтуванні на нормах закону, передбаченості певним порядком, справедливості [12, с. 397]. Наведене корелює зі змістом законодавчого унормування законності поліцейського заходу як визначеності законом, з урахуванням чого поліцейський не вправі застосовувати поліцейський захід, якщо він не передбачений нормами відповідного закону, що фактично розвиває зміст нормативного матеріалу Основного Закону України.

Подібним чином, зміст терміну «необхідність» сприймається як: 1) об'єктивний закономірний зв'язок між явищами матеріального світу, який впливає з самої природи речей, розкриває їхні суттєві риси; 2) детермінованість певного явища у структурі іншого соціального, природного тощо характеру [12, с. 769]. Закон же окреслює необхідність серед вимог до відповідного поліцейського заходу як альтернативність іншим поліцейським заходам, де пріоритет надається необхідному, оскільки застосування альтернативного за наведених обставин буде неефективним або неможливим. Також необхідний поліцейський захід сприймається за обставин, що склалися, як такий, що заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам.

Пропорційність у лексичному тлумаченні цього терміну сприймається як правильне співвідношення між певними величинами, категоріями явищами, де зміна (збільшення чи зменшення) одного з них спричиняє зміну (збільшення чи зменшення іншого) у прямому чи зворотному взаємозв'язку [12, с. 1164]. Закон оперує в якості таких величин при сприйнятті меж застосування поліцейського заходу з одного боку безпосередньо шкодою, яка

заподіюється за таких обставин охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, а з іншого – благо, для захисту якого він застосований, або створена загроза заподіяної шкоди. Вочевидь, таке законодавче визначення пропорційності має певні смислові дефекти, оскільки некоректне визначення величин, між якими встановлюється відповідність, має наслідком юридичну неоднозначність та невизначеність при застосуванні відповідної норми. З метою вирішення цього питання сформований публічно-правовий та приватно-правовий підхід. Сутність першого безпосередньо відображена у положеннях ст. ст. 36, 37 Кримінального кодексу України та ст. ст. 18, 19 Кодексу України про адміністративні правопорушення, де при визначенні змісту такого в частині необхідної оборони та крайньої необхідності законодавець оперує співвідношенням категорій заподіяної та відверненої шкоди. Водночас, приватно-правовий підхід, у контексті викладеного, відображений у ст. ст. 22–23, 1169–1171 Цивільного кодексу України, де залежними величинами за наведених обставин виступають розмір завданої та відверненої шкоди, а також розмір шкоди, яка була відвернена шляхом усунення відповідної загрози. Окрім того, у випадку створення загрози заподіяння шкоди ст. 1164 Цивільного кодексу України передбачає включення до системи кореляючих величин за викладених обставин також і вартості невідкладних заходів щодо усунення загрози. Застосовуючи системно-структурний спосіб тлумачення проаналізованих нормативних приписів доречно буде викласти зміст ч. 5 ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію» у наступній редакції:

«5. Застосований поліцейський захід є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує шкоди, завданої благу, для захисту якого він застосований, створеної загрози заподіяння такої шкоди або вартості вжитих невідкладних заходів щодо усунення такої загрози».

І, нарешті, сутність терміну «ефективності» сприймається як здатність відповідної діяльності до отримання потрібних результатів, що характеризуються такими ознаками як суспільна користь, продуктивність тощо. При цьому також прийнятний і відносний характер застосованого заходу у порівнянні з іншим [12, с. 358]. Законодавче визначення розглянутого поняття у профільному законі, що окреслює зміст поліцейської діяльності, визначений результатом застосування відповідного заходу – забезпечення виконання повноважень поліції у спосіб, який найкраще відповідає наведеним ознакам.

Викладені міркування щодо спільних ознак поліцейських заходів віднайшли підтримку також і в науковій спільноті [6].

Звертаючись до сутності превентивних поліцейських заходів серед наведеного інструментарію поліцейської діяльності необхідно вказати наступне. У літературі до головних рис таких заходів віднесено здатність до регулювання відповідних суспільних відносин за допомогою адміністративно-правових норм і наявність профілактичного характеру впливу на їх учасників, їх ототожнення з категоріями профілактики, запобігання та попередження [6], а також прояв адміністративно-попереджувальної природи їх сутності [10, с. 69–70]. Окрім того, узагальненими виглядають міркування з приводу цього, згідно яких вирізняються такі ознаки превентивних поліцейських заходів як: профілактичний, інформативний, виховний характер, спрямування на забезпечення громадської безпеки [13, с. 82]. Наведене має відповідне обґрунтування, окрім спрямованості, яка має бути розширена колом всіх інтересів як публічного, так і приватного характеру.

Значимим є підхід, за яким превентивні поліцейські заходи у співставленні із заходами примусу співвідносяться з роз'яснювально-превентивною діяльністю (пре-

венцією) та легітимними заходами примусу (інтервенцією) відповідно, де пріоритет надається концепції проактивної діяльності поліції, що опосередковується такою дієвою формою контролю над злочинністю й запобігання правопорушенням як превенція. При цьому виокремлено інноваційні підходи до організації такого виду діяльності, на прикладі країн Балтії, а саме: впровадження новітніх методів боротьби з «фейковими» новинами та пропагандою вживання наркотичних засобів, забезпечення протидії домашньому насильству тощо [7, с. 19].

Загальною вимогою до проведення всіх превентивних поліцейських заходів у контексті змісту ч. 2 ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію» є дії, що покликані забезпечити права та свободи осіб, до яких вони застосовані, а саме: 1) їх інформування щодо причин застосування поліцейського заходу; 2) доведення до відома змісту нормативно-правових актів, які формують правову підставу застосування цих заходів. В межах вказаної статті викладено перелік превентивних поліцейських заходів, в числі яких: перевірка документів особи; опитування особи; поверхнева перевірка і огляд; зупинення транспортного засобу; вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території; обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; проникнення до житла чи іншого володіння особи; перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ; застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб; поліцейське піклування.

Дослідження нормативного підґрунтя застосування викладених превентивних поліцейських заходів свідчать про наступні їх особливості з огляду на об'єкт наведеної діяльності – дитину. Безумовно, в частині застосування таких заходів щодо дитини необхідно виокремити їх види, які в силу природи правового статусу даної особи і правового режиму відповідних прав та свобод, що обмежуються подібними заходами, застосованими бути не можуть або можуть, але з певними особливостями. З урахуванням наведених критеріїв доречно виокремити за правовим статусом дітей, які з огляду на вікові чи фізіологічні особливості здійснювати самостійно свої права та виконувати відповідні обов'язки не можуть, що надає привід долучати обов'язково або факультативно батьків чи інших законних представників. Відповідним чином, наявне коло права та обов'язків, якими наділяються діти, що можуть бути здійснені дітьми самостійно або ж за участі батьків чи інших законних представників. На додаток до викладеного необхідно вказати на вимогу законодавства в окремих випадках при проведенні відповідних поліцейських заходів присутність також і психолога, що пов'язане знову таки з особливістю наведеного правового статусу дитини.

Аналіз змісту ст. ст. 31–41 Закону України «Про Національну поліцію» свідчить про особливості правового режиму застосування превентивних поліцейських заходів щодо дітей лише таких як опитування особи та поліцейського піклування. При цьому, профільний закон в сфері поліцейської діяльності оперує терміном «дитина» у сенсі реалізації службово-трудова чи поліцейських прав та терміном «неповнолітня особа» в якості об'єкта поліцейської діяльності, і навіть терміном «неповнолітня дитина» з приводу виплати грошового забезпечення членам сім'ї поліцейського (ч. 6 ст. 96). Така конструкція закладає певні суперечливі міркування у наукових колах та правозастосовній практиці. Так, на думку окремих дослідників комплексне тлумачення положень ст. 6 Сімейного кодексу України та викладених норм свідчить про розуміння правового статусу неповнолітніх у сенсі положень Закону України «Про Національну поліцію» саме

як осіб, які не досягли повноліття, у той час як сімейне законодавство відносить до такої категорії лише дітей у віці від 14 до 18 років, що узгоджується також і з положеннями ст. 32 Цивільного кодексу України [8, с. 51–53]. Більше того, вказане дослідження звертає увагу на поширення спеціального режиму проведення превентивного поліцейського заходу з опитування неповнолітніх, тобто осіб від 14 до 18 років, також і на малолітніх осіб, під якими чинним законодавством сприймаються особи у віці до 14 років. Така думка має відповідне обґрунтування з огляду на висловлені вище міркування.

Подібної думки слід прийти за результатами системно-структурного тлумачення нормативних приписів ст. ст. 33, 41 Закону України «Про Національну поліцію», де законодавець вимагає від поліцейського негайно повідомити законних представників неповнолітньої особи про її місцезнаходження, у тому числі опікуна та піклувальника. Разом з тим, згідно положень Цивільного кодексу України та Сімейного кодексу України опіка встановлюється щодо дитини, яка не досягла 14 років. Таким чином, за викладених обставин вочевидь мова йде саме про дітей у сенсі поняття неповнолітня особа, яке використовується у визначенні правового режиму відповідних превентивних поліцейських заходів у Законі України «Про Національну поліцію». Тому доречним буде замінити термін «неповнолітня особа» у ст. ст. 33, 41 Закону України «Про Національну поліцію» на термін «дитина» у відповідних відмінках, що забезпечить повноту правового захисту таких осіб та відповідну юридичну визначеність у правозастосовній діяльності.

Таким чином, при проведенні відповідного превентивного поліцейського заходу у вигляді опитування дитини законодавець вимагає присутність одного з батьків, іншого законного представника або педагога. При цьому наявна думка, згідно якої на розсуд поліцейського, який застосовує превентивний поліцейський захід у формі опитування дитини, недобросовісні батьки можуть бути замінені іншим законним представником. Вочевидь, така точка зору суперечить чинному законодавству, зокрема ст. 154 Сімейного кодексу України, яка наділяє батьків правом самозахисту своєї дитини та правом на захист прав та інтересів своєї дитини від свого імені. Зазначене додатково унормоване ст. 272 Цивільного кодексу України, яка наділяє батьків та інших законних представників повноваженням здійснення особистих немайнових прав дитини. Тобто, фактично мова йде про законне представництво, яке здійснюється від імені, за рахунок та в інтересах дитини, а також про захист прав та інтересів дитини батьками вже в ролі її батька чи матері. Інший законний представник наділяється подібними повноваженнями лише у випадку дефекту у правосуб'єктності батьків або наявності інших обставин, які свідчать про тимчасову чи постійну неможливість виконання ними своїх повноважень, що зокрема може слугувати підставою до встановлення опіки або піклування та призначення опікуна чи піклувальника відповідно згідно рішення суду чи адміністративного акта органу опіки та піклування. В інших випадках будь-які дії щодо заміни батьків як законних представників своїх дітей у наведених відносинах будуть сприйняті в якості обмеження чи позбавлення наведеного права батька чи матері, визначеного сімейним законодавством, без належної правової підстави. З приводу цього наявні положення ст. 64 Конституції України, яка передбачає обмеження прав та свобод людини і громадянина, як було зазначено вище, лише у конституційних нормах чи нормах законодавства, прийнятих у відповідності до конституційних приписів. Подібне віднайшло відображення в усталеному правилі ієрархії обмежень особистих немайнових прав фізичної особи, до яких відноситься право батька чи матері щодо здійснення самозахисту і захисту прав та інтересів своєї дитини. Наведене правило відтво-

рено у ст. 274 Цивільного кодексу України, якою передбачена можливість обмеження особистих немайнових прав фізичних осіб у такий спосіб: 1) права, визначені конституційними нормами обмежуються тільки цими нормами; 2) права визначені Цивільним кодексом України, іншим законом, обмежуються нормами відповідного закону, ну і звісно конституційними нормами. У зв'язку з цим, заміна батьків на інших законних представників при застосуванні наведеного превентивного поліцейського заходу можлива лише у випадку ухвалення аргументованого судового рішення, яке обмежить їх у здійсненні відповідного права на представництво інтересів дитини та захист її інтересів.

Враховуючи викладене, всі превентивні поліцейські заходи з огляду на наведені критерії необхідно поділити на такі, які до дитини не можуть бути застосовані, та такі, які мають загальний правовий режим для застосування до дитини як об'єкта такої діяльності. Так, не можуть бути застосовані із переліку зазначеного у ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію» наступні заходи: зупинення транспортного засобу, перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ, перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом. Якщо мова йде про застосування таких превентивних поліцейських заходів як зупинення транспортного засобу, перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ, то недоречність застосування їх щодо дітей не викликає сумнівів з огляду на обмеження у здійсненні відповідного права щодо транспортного засобу та об'єкті діяльності дозвільної системи саме даною категорією фізичних осіб. Хоча, вочевидь, все ж такі допускати перший захід із названих можна при розгляді в якості водія мотоцикла дитину, яка досягла 16-річного віку.

Неможливість застосування перевірки дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, як превентивного поліцейського заходу впливає зі змісту ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», якою передбачено застосування такого профілактичного лише щодо повнолітніх. Разом з тим, повне найменування розглянутого превентивного поліцейського заходу вбирає в себе сутність перевірки дотримання обмежень, установлених законом стосовно не тільки осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, але й інших категорій осіб. До останньої категорії можна віднести також осіб, на яких поширюється обмеження, визначені Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб» та прийнятими відповідно до нього нормативно-правовими актами, що поширюється також і на дітей.

Ну, і нарешті, спеціальним правовим режимом наділений такий превентивний поліцейський захід як поліцейське піклування, що пояснюється його природою й призначенням – забезпечення захисту інтересів осіб, які в силу вікових чи фізіологічних особливостей не здатні належним чином реалізувати свої права та охоронювані інтереси й потребують захисту від негативного впливу явищ соціальної та іншої природи, а також колом осіб, до яких він застосовується, серед яких діти займають питому вагу від загального числа.

Висновки. Таким чином, дане дослідження надало можливість встановити сутність превентивних поліцейських заходів у системі правових засобів запобігання правопорушенням, які вчиняються дітьми, зокрема всієї сукупності поліцейських заходів, та особливостей їх застосування.

Охарактеризовано природу поліцейських заходів з урахуванням міжнародних і національних нормативно-правових джерел та напрацьовань науковців. Проаналізовано термінологічне та юридичне значення таких рис поліцейських заходів як законність, необхідність, пропорційність

та ефективність, що детермінується з сутністю необхідних та достатніх вимог до реалізації змісту публічної правосуб'єктності відповідного підрозділу поліції та його посадової особи. За результатами зазначеного сформулювало законодавчі пропозиції до чинного законодавства в цій частині.

Превентивний поліцейський захід витлумачений як певна поведінка поліцейських, що має превентивний характер та спрямована на обмеження прав та свобод людини і застосовується ними відповідно до закону з метою забезпечення виконання покладених на поліцію завдань. Превентивні поліцейські заходи поєднані з примусовими поліцейськими заходами також такими рисами як спрямованість та мета, хоча й мають зовсім різний механізм впливу на відповідних осіб.

Серед характерних рис превентивних поліцейських заходів виділено: здатність до регулювання відповідних суспільних відносин за допомогою адміністративно-правових норм і наявність профілактичного характеру впливу на їх учасників; їх отождолення з категоріями профілактики, запобігання та попередження; прояв адміністративно-попереджувальної природи їх сутності; профілактичний, інформативний, виховний характер, спрямування на захист сукупності публічних та приватних інтересів; опосередковане здійснення роз'яснювально-превентивною діяльністю. Також виокремлено вимоги до проведення всіх превентивних поліцейських заходів, що покликані забезпечити права та свободи осіб, до яких вони застосовані: 1) їх інформування щодо причин застосування поліцейського заходу; 2) доведення до відома змісту нормативно-правових актів, які формують правову підставу застосування цих заходів.

В частині застосування превентивних поліцейських заходів щодо дитини виокремлено їх види, які в силу природи правового статусу даної особи і правового режиму відповідних прав та свобод, що обмежуються подібними заходами, застосованими бути не можуть або можуть, але з певними особливостями. З урахуванням правового статусу дітей, які з огляду на вікові чи фізіологічні особливості здійснювати самостійно свої права та виконувати відповідні обов'язки не можуть, підтримано висновок, що при проведенні таких заходів долучати обов'язково або факультативно батьків чи інших законних представників, а також психолога.

Проаналізовано сутність термінів «неповнолітня особа», «дитина», «неповнолітня дитина», використаних у Законі України «Про Національну поліцію» під кутом зору предмету даного дослідження, у співставленні з дефініцією цих понять у вітчизняному законодавстві, за результатами чого висловлені законодавчі ініціативи в частині забезпечення юридичної визначеності у право-застосовній практиці.

Охарактеризовано специфіку поліцейського піклування як засобу до забезпечення захисту інтересів осіб, які в силу вікових чи фізіологічних особливостей не здатні належним чином реалізувати свої права та охоронювані інтереси й потребують захисту від негативного впливу явищ соціальної та іншої природи, а також колом осіб, до яких він застосовується, серед яких діти займають питому вагу від загального числа.

Наведеним автор не вичерпує предмет дослідження й посилює актуальність подальших наукових розробок питання сутності та порядку застосування превентивних поліцейських заходів в системі правових засобів запобігання правопорушенням, що вчиняються дітьми, у світлі викладених міркувань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2020 році. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2020/npu-zvit-2020.pdf> (дата звернення 28.11.2023).
2. Бандурка І.О. Протидія кримінальним правопорушенням проти дитинства соціально-правовими засобами. *Кримінологічний вимір сучасності*: зб. тез доп. учасників наук.-практ. конф. Харків : ХНУВС, 2022. С. 20–22.
3. Фіалка М.І. Неповнолітня злочинність: сучасний стан та напрямки профілактики. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2013. № 5. С. 124–127.
4. Туз Н.Д. Соціально-психологічні детермінанти формування особистості неповнолітнього злочинця (кримінологічний аспект). Дис. ... канд. юр. наук. Львів, 2016. 232 с.
5. Заросинський Ю.Л. Правова основа діяльності суб'єктів із запобігання злочинам, що вчиняються неповнолітніми. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 10-1. Том 2. С. 78–80.
6. Костенко І.В., Білоусова К.В. Поліцейські заходи в Україні: види та застосування. *Вісник НТТУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2021. № 2 (50). С. 134–137.
7. Чумак В.В. Адміністративно-правові засади діяльності поліції Грузії, країн Балтії та України: порівняльний аналіз. Автореф. дис. ... доктора юр. наук. Харків, 2019. 40 с.
8. Тьорло О.І., Туз Н.Д. Тактика проведення опитування неповнолітніх осіб як превентивного поліцейського заходу. *Соціально-правові студії*. 2018. Випуск 1. С. 50–56.
9. Ярошак О.Я., Луценко П.В. Правові особливості проведення поверхневої перевірки затриманого як превентивного поліцейського заходу: процесуальні відмінності від особистого огляду та зовнішнього обшуку особи. *Юридичний бюлетень*. 2021. Випуск 19. С. 32–40.
10. Савчук Д.А. Адміністративно-правове забезпечення застосування заходів примусу правоохоронними органами України. Дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2021. 181 с.
11. Пісоцька К.О. Адміністративна діяльність підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. Дис. ... доктора філософії. Дніпро, 2022. 218 с.
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
13. Калашнік В.П. Види заходів, що реалізуються органами Національної поліції та місце серед них адміністративного примусу. *Юридична наука*. 2020. № 4 (106). Том 1. С. 79–85.